

YSTERUDNESET –

**et planområde langs Haldenvassdraget
like nord for Ørje sentrum.**

**Hvordan ivareta kulturhistorisk landskap av nasjonal
interesse innenfor området?**

LANDSKAPSARKITEKTER
MNLA AS

Forord

Marker kommune kom i oktober 2022 med følgende tilbakemelding på fremlagt Planforslag for Ysterudneset:

- *Haldenvassdraget er et vernet vassdrag, og et kulturhistorisk landskap av nasjonal interesse, såkalt KULA. Det må gjøres noen ytterligere betraktninger om hvordan dette ivaretas.*

Foreliggende notat forklarer hva som ligger i KULA og bakgrunnen for vår deltakelse. Videre omtales landskapsverdiene for Haldenvassdraget som er relevante for Ysterudneset. Til slutt følger en gjennomgang av konkrete valg som vil ivareta landskapsverdier på Ysterudneset.

Ås, 11.11.22
Sille A. Winsnes

Bakgrunn:

KULA = Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse

Riksantikvarens mål med dette prosjektet er å samle denne kunnskapen i KULA registeret. Landskapene som velges ut skal sammen vise mangfoldet i historien vår – hvordan mennesker har levd i og brukt landskapet, hva som har skjedd der og hvilke spor fra tidligere tider som finnes der. (Ingen av de landskapene som velges ut til KULA får av den grunn noe vern). Riksantikvaren ønsker at kommunene innarbeider KULA-områdene i kommuneplaner og andre planer, ved å gi dem hensynssone med retningslinjer og knytte generelle bestemmelser til dem.

YSTERUDNESET betraktet som del av Haldenvassdraget

Ysterudneset er et landområde langs Rødenessjøen, en av flere store sjøer i Haldenvassdraget. Planområdet ligger mellom vannet og Vestre Rødenessveg innenfor stiplede linje vist på forsidefoto. Området består av et skrånende fulldyrka jorde med en vegetasjonsdekket randsone /strandsone ned mot Rødenessjøen. Det er utarbeidet en Landskapsanalyse, som del av Konsekvensanalyse for Ysterudneset, som synliggjør landskapsverdiene på stedet. *Her følger betraktninger som setter Ysterudneset inn i en større landskapsmessig sammenheng og opp mot landskapsverdiene for hele vassdraget.*

Spørsmål som bør stilles er:

Hvilke landskapsverdier bør man være særlig bevisst når et område langs vassdraget foreslås utviklet /endret til ett boligfelt?

Hvordan er det tenkt å ivareta endringer i landskapsbilde som ikke vil ødelegge viktige karaktertrekk eller bryte med landskapsverdier i for stor grad?

Landskapsverdier i Haldenvassdraget:

Kilde: Omtale av HALDENVASSDRAGET: Kanal- og forsvarslandskap v/ Riksantikvaren. Relevante utsnitt i kursiv under er hentet fra denne omtalen.

- *Haldenvassdraget må sees som en sammenhengende struktur, både med hensyn til landform(forkastning) og kulturhistorie særlig knyttet til dampbåttrafikk og fløtning, forsvar, industri, energiproduksjon, jord- og skogbruk.*
- *Landskapskarakter. Hovedstrukturen i landskapet er vassdrag som er utnyttet og utbygd over svært lang tid. Den lange raden av store sjøer har skapt grunnlag for fangst, ferdsel, fløtning, kraftproduksjon og forsvar. Vannenes størrelse, de omkringliggende skogsbygdene samt at området er lite utbygd i moderne tid er vesentlig for landskapskarakteren. Det gjør også at landskapet skiller seg fra de mer utbygde landskapene ellers i fylket.*

- *På Ørje finner vi sluseanlegg og industriområde med tilhørende boliger, med Haldenvassdragets Kanalmuseum i den gamle sliperibygningen. Her finnes også Norges største operative dampbåtflåte. Haldenvassdraget har et aktivt dampbåtmiljø med flere båter fra 1800 tallet. Båtene går i turistruter og Haldenkanalen er således et levende kulturmiljø.*

Bevisste valg som ivaretar landskapsverdier i plan for Ysterudneset:

Landskapet har alltid vært i endring. Hvis landskapsverdiene tas med i betraktning når Ysterudneset går fra fulldyrka jorde til boligfelt vil det ha betydning for det visuelle landskapsbildet både når det gjelder nær- og fjernvirkning i ettertid. Landskapsverdiene både på stedet og i Haldenvassdraget vil ha betydning for hvilken bruk og hvilke spor ny arealbruk vil etterlate seg.

Områdene rundt slusene er spesielt sårbare for endringer. Det er viktig at det ved utviklingen av disse områdene legges vekt på kvalitet og stedstilpasning. Landskapsopplevelsen for de som ferdes på og langs kanalen må ivaretas. Nye boligområder/hytteområder i vassdragets nærhet bør plasseres på en skånsom måte i landskapet. (Kilde: Omtale Haldenvassdraget, side 9)

- Ny boligbebyggelse vil være i kategorien tett og lav. Bebyggelsen er trukket ca 30m fra sjøen og vil i sommerhalvåret ligge delvis skjult bak eksisterende vegetasjon. I vinterhalvåret vil vegetasjonsbeltet være mer transparent, men fortsatt dempe inntrykket av bebyggelsen. Landskapsopplevelsen sett fra Haldenvassdraget dvs. opprettholdelse av typisk og karakteristisk strandsone/vegetasjon langs land, vil slik kunne ivaretas.
- Båtbrygger for fritidsbåter i strandlinjen vil være spor som vil være synlige for alle som beveger seg i Haldenvassdraget. Plassering, størrelse og utforming vil ha betydning både for landskapsopplevelsen og mengde spor vi etterlater. (Jf. Frognerkilen som har så mange båtplasser at det nesten ikke er synlige vannflater i kilen lenger) Landskapsverdier som f.eks. landemerker som nes, skjær, og holmer er sårbare og evt. tiltak i nærheten bør ta hensyn og underordne seg landskapets verdier. Friluftsliv på sjøen vil ikke gi fysiske avtrykk og tilrettelegging av friluftsliv i strandsonen bør være enkle med lite fotavtrykk. Viktig å tilrettelegge på en slik måte av vedlikehold er overkommelig, men samtidig slik at man unngår forsøpling.

- Ny gangvei langs vannet er lokalisert langs sjøen for å gi en god turopplevelse og for lettere tilgang til oppholdssteder i strandsonen. Det er viktig med god terrengtilpasning slik at det ikke blir skjemmende fyllinger/skjæringer. G/S legges skånsomt og hensyntar eksisterende vegetasjon og terreng. Naturlige, veletablerte vegetasjonsbryn har stor landskapsverdi på stedet og linjeføring ny G/S vei underordnes disse i størst mulig grad.
- Belte av et sammenhengende dyrkingsfelt mellom bebyggelse og ny gangvei vil være positivt for landskapsbilde og representere en videreføring av verdi som dagens jorde innehar (åpne landskapsrom/næringsgrunnlag). Dyrkingsbeltet vil sammen med randsonen/strandlinjen videreføre et landskapsbilde som er typisk og karakteristisk langs vassdraget.
- Felles tun på det høyeste draget. God jord og muligheter for dyrking. Landskapsverdier langs Haldenvassdragets landsider i form av vakre treklynger, enkeltrær, holmer i kulturlandskapet etc. ivaretas og videreføres med bevaring av åkerholmen/«hvalskrotten» på Ysterud samt med planting av ett nytt eiketre på felles tun. Om 100 år kan eiketreet bli et flott landemerke /silhuett på Ysterudnesets høydedrag.

Konklusjon:

Ved bevisstgjøring av landskapsverdiene på stedet (jf. Deltema Landskap, Konsekvensanalyse for Ysterudneset) samt landskapsverdiene beskrevet i Kulturhistorisk landskap for Østfold, vil det være mulig å ivareta/videreføre viktige landskapsverdier i planleggingen av nytt boområde på Ysterud.

Kilder:

<https://www.riksantikvaren.no/prosjekter/kulturhistoriske-landskap-av-nasjonal-interesse-kula/>

https://ra.brage.unit.no/ra-xmlui/bitstream/handle/11250/2358228/Kulturhistoriske_landskap_Oestfold_2.pdf?sequence=3&isAllowed=y

***DELTEMA: Landskap til konsekvensanalyse Ysterudneset. Februar 2022.
Utarbeidet av Blå Landskapsarkitekter.***